

ΤΟ ΕΠΕΚΕΙΝΑ ΤΟΥ ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΥ ΧΡΕΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΝ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΑΩΝ(*)

Τοῦ Μητροπολίτη Κύκκου καὶ Τηλλυρίας κ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ.

Ἀμνηχανία διατρέχει τὴν ὕπαρξή μου, καθὼς ἀποδέχομαι τὴν ὑψηλὴ ἀκαδημαϊκὴ διάκριση τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γιατί οὐδέποτε ὑπῆρξα ἀκαδημαϊκός θεολόγος καὶ οὐδέποτε καλλιέργησα τὴ Θεολογία ἀπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλὰ θᾶλεγα, ὅτι περιορίστηκα μόνο στὴ θεραπεία καὶ χρῆση της στὴ διακονία τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδιᾶς τὸν Πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τὸν Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τὸν Πρόεδρο τοῦ Τμήματος καὶ τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς Συγκλήτου, οἱ ὅποιοι διέκριναν, στὴν ὀφειλετικὴ ἐκκλησιαστικὴ διακονία μου, στοιχεῖα προσφορᾶς καὶ ἀναγνωρίσεως, πού νά δικαιολογοῦν τὴν ἀπονεμόμενη τιμὴ. Αἰσθάνομαι, ὅμως, τὴν ἀνάγκη νά τονίσω ὅτι γιὰ τὴν ταπεινότητά

*) Ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς Ἐπίτιμον Διδάκτορα τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (23 Ὀκτωβρίου 2008).

μου, ὅπως καί γιά κάθε Ἐπίσκοπο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἰσχύει πάντοτε τό τοῦ Κυρίου: «Ὅταν ποιήσετε πάντα τά διαταχθέντα ὑμῖν λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν» (Λουκ. 17,10).

Γιά τούς λόγους αὐτούς, ὡς ταπεινός Ἱεράρχης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφέρω τήν ὑψηλή αὐτή ἀκαδημαϊκή διάκριση στήν Ὁρθόδοξη, Αὐτοκέφαλη καί Ἀποστολική Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία ἐπί αἰῶνες ὁδεύει τή δύσβατη καί πάντοτε ἀκτινοβολοῦσα ὁδό τοῦ μαρτυρίου καί τῆς μαρτυρίας.

Ἀναφέρω, ἐπίσης, τήν τιμητική αὐτή διάκριση στή διαρκῶς ἀνισταμένη καί ἀνθοφοροῦσα ἱστορική τοῦ Κύκκου Μονή, ἡ ὁποία διαμέσου τῶν αἰώνων καί τῶν ποικίλων στροφῶν καί περιπετειῶν τῆς Ἱστορίας ἔζησε καί ἐπέζησε καί ζεῖ ὡς ἄνθος κάλλιστο τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς δόξαν Θεοῦ καί εὐλογίαν καί οἰκοδομήν τοῦ χειμαζομένου σήμερα κυπριακοῦ λαοῦ.

Ἀπηχεῖ ἀκόμη καί ἀντανακλᾷ ἡ ὑψηλή αὐτή τιμητική διάκριση στόν ὑπερήφανο Ἑλληνισμό τῆς Κύπρου, πού γιά τριάντα τέσσερα τώρα χρόνια βρίσκεται σέ μιὰ σχέση βίαιης ἀναμέτρησης μέ τόν ἐπιθετικό ἐπεκτατισμό μιᾶς γειτονικῆς χώρας καί ἀπεγνωσμένα μάχεται γιά νά μὴ δολοφονηθεῖ ἡ Ἐλευθερία, ἡ Δικαιοσύνη, ἡ Εἰρήνη καί πρό παντός ἡ Ἐλπίδα.

Ὅμως τούτη τή στιγμή συγκλονίζεται ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τήν πιό βαθιά καί ἀγνή συγκίνηση, γιατί ἡ τιμητική αὐτή διάκριση πρὸς τή μετριότητά μου γίνεται ἐδῶ στό «κλεινόν» καί «ἰοστεφές» τῶν Ἀθηνῶν ἄστρ, τήν αἰώνια πόλη τοῦ φωτός, τήν ἀρχική αὐτή μήτρα τοῦ πολιτισμοῦ καί τήν καρδιά τῆς Δημοκρατίας.

Εἶναι μεγάλη γιά μένα τιμὴ νά βραβεύομαι ἐδῶ, δίπλα στήν Ἀκρόπολη, τήν «ἁγία αὐτή τράπεζα» τοῦ παγκο-

σμίου πολιτισμοῦ μέ κορωνίδα τόν Παρθενῶνα, τό πανανθρώπινο αὐτό μνημεῖο, πού διδάσκει τήν καθαρότητα, τήν ἀκρίβεια, τόν ρυθμό καί τό μέτρο.

Ψάφει τίς λεπτότερες χορδές τῆς ψυχῆς μου τό γεγονός ὅτι ἡ ὑψηλή αὐτή τιμητική διάκριση ἀπονέμεται ἐδῶ, κάτω ἀπό τόν ἱερό βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου, τόν «παγκόσμιο αὐτό ἄμβωνα», ἀπό τόν ὁποῖον, ὡς θεῖο σάλπισμα, ἀκούσθηκε ἡ δημηγορία τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν Παύλου πρὸς «ἄνδρας Ἀθηναίους» καί ἐγνώσθη ὁ ἄγνωστος Θεός καί ἀπό τότε ἀποκορυφώθηκε τό μεγαλεῖο τῶν Ἀθηναίων καί λαμπρύνθηκε ἀκόμη περισσότερο ἡ αἴγλη καί ἡ δόξα τους. Ἐδῶ συναντήθηκαν ἡ φιλοσοφική ἑλληνική σκέψη μέ τό εὐαγγελικό μήνυμα. Ἐδῶ ἔγινε ἡ σύνθεση τοῦ Παύλου καί τοῦ Πλάτωνα, τῆς Ἱερουσαλήμ καί τῶν Ἀθηναίων. Ἐδῶ συνυφάνθηκε τό ἀρχαῖο ἑλληνικό πνεῦμα, ὡς σχῆμα, μέ τή χριστιανική ἀλήθεια, ὡς πνευματικό βάθος, καί κατέστησε τό Χριστιανισμό θρησκεία οἰκουμένης καί μέγα διδάχο τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀλλά τούτη τή στιγμή τίς πιό βαθιές δονήσεις στήν ψυχή μου προκαλεῖ τό γεγονός ὅτι δέχομαι τήν τιμή τῆς ἀνακηρύξεώς μου σέ ἐπίτιμο διδάκτορα ἀπό τήν πνευματική τροφή μου, τήν περίπυστη Θεολογική Σχολή Ἀθηναίων, τό ἱερό τοῦτο τέμενος τῶν μουσῶν, μέσα στό ὁποῖο, ὡς διψῶσα ἔλαφος, ποτίστηκα τά ἑλληνορθόδοξα νάματα τῆς θεολογικῆς παιδείας, καί φωτίστηκε ἡ διάνοιά μου καί διαπλάστηκε ἡ καρδιά μου.

Δέν μπορῶ νά μή ἐπισημάνω, τέλος, τό γεγονός ὅτι μέ τιμᾶ ἓνα ὄχι ὁποιοδήποτε πανεπιστήμιο, ἀλλά ἓνα πανεπιστήμιο μέ ἱστορία 171 χρόνων, πού, ὅταν δημιουργήθηκε, ἦταν τό πρῶτο πανεπιστήμιο, ὄχι μόνο τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά καί τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, καί τό ὁποῖο φέρει μέ τιμή τό ὄνομα τοῦ πρώτου μεταβυζαντινοῦ ἡγέτη, τοῦ πρώτου μεταβυζαντινοῦ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδος, Ἰωάν-

νου Καποδίστρια, πού, ἂν οἱ μικροψυχίες καί οἱ ἄκρατες κενοδοξίες ὀρισμένων τόν ἄφηναν νά ζήσει, τότε ἄλλη θά ἦταν σίγουρα ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους σήμερα.

Τό θέμα, τό ὅποιο καλοῦμαι ἐνταῦθα μέ κάθε δυνατή συντομία νά πραγματευθῶ στήν ἀγάπη καί ὑπομονή σας, εἶναι: «Τό ἐπέκεινα τοῦ Θυσιαστηρίου χρέος τῆς Ὁρθοδόξιας πρὸς διακονίαν τῆς ἀγάπης καί τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν».

Τά ποικίλα καί πολλαπλᾶ ἀδιέξοδα τῆς αὐτονομημένης ἀπό τόν Θεό μετανεωτερικῆς ἐποχῆς μας καί τό χρέος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά μιά ἐνωμένη, ἀνανεωμένη, σύγχρονη μαρτυρία μέ ἐσωτερική συνέπεια καί οἰκουμενική προοπτική ἀπετέλεσε τό ἐρέθισμα, τό ὅποιο μέ παρώθησε στήν ἐπιλογή τοῦ παρόντος θέματος, τοῦ ὁποίου μερικές πτυχές θά ἐπιχειρήσω νά ἐκθέσω, γιατί ἡ πλήρης πραγμάτευση τοῦ ὅλου θέματος μέσα στά στενά ὅρια τοῦ διαθέσιμου χρόνου εἶναι ἀδύνατη.

Ὑπὸ τήν προοπτική αὐτή τό πρῶτο μέρος τῆς ὁμιλίας μου καλύπτει κατὰ τρόπο σύντομο τήν ἔννοια τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας καί τό δεύτερο μέρος προσεγγίζει τήν προοπτική τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γιά μιά ἀξιόπιστη διακονία τῆς μεγάλης ὑποθέσεως τῆς παγκόσμιας εἰρήνης.

Α'. Τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι τό μυστήριο τοῦ Μεγάλου καί Μυστικοῦ Δείπνου, πού ἐτέλεσε πρῶτος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός τή νύκτα τῆς Μεγάλης Πέμπτης. Πρὸ τῆς φρικτῆς θυσίας τοῦ Γολγοθᾶ ἱεουργεῖται ἡ ἀναίμακτη θυσία, ἰδρύεται τό πανίερο καί φρικτό καί πανάγιο μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τό μυστήριο τῆς Θείας Τροφῆς καί Κοινωνίας, αὐτή ἡ Θεία Βασιλεία.

Ὁ Εὐαγγελιστής Ματθαῖος ἀφηγεῖται: «Ἐσθιόντων δέ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου· καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων· πίνετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸ περί πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Λέγω δέ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πῶ ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινόν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς μου» (Ματθ. 26, 26-29).

Αὐτὸ τὸ μέγα μυστήριον, αὐτὸ τὸ Κυριακὸ Δεῖπνον, τὸ παρέδωσε ὁ Χριστὸς στοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ στήν Ἐκκλησίαν, γιὰ νὰ τελεῖται συνέχεια, ὅσο θὰ ὑπάρχει ὁ παρὼν κόσμος.

Τῇ νύκτα ἐκείνῃ οἱ μαθητές τοῦ Κυρίου καὶ οἱ πιστοὶ ὅλων τῶν αἰώνων, ὡς Ἐκκλησία Του, πῆραν τὴν εὐλογία, τὴ χάρη καὶ τὴν ἐντολὴ νὰ τελοῦν αὐτὸ τὸ ἱερό μυστήριον, ὡς τὸ μυστήριον τῶν μυστηρίων. Νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὰ ἱδρυτικά Του λόγια καὶ νὰ τὸ τελοῦν σ' ἀνάμνησίν Του καὶ νὰ κοινωνοῦν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματός Του, γιὰ νὰ συμμετέχουν στὴ ζωὴ Του καὶ νὰ λαμβάνουν ἄφεση ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον. Ἐκτοτε σέ κάθε Θεία Λειτουργία τελεσιουργεῖται τὸ μέγα καὶ μοναδικὸ μυστήριον τῆς πίστεώς μας, τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία, λοιπόν, εἶναι Δεῖπνον, τὸ πιό μεγάλο, τὸ πιό εὐλογημένο, τὸ πιό ἅγιο Δεῖπνον. Στὸ Δεῖπνον αὐτὸ τρώγουν καὶ πίνουν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου. Παίρνουν μέσα τους τὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ, τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Ἔτσι τὸ Δεῖπνον αὐτὸ εἶναι γιορτὴ, εἶναι πανηγύρι, εἶναι τὸ ἀληθινὸ Πάσχα, ἀτελείωτο καὶ συνεχές πέρασμα, ἀτελείωτη καὶ συνεχὴς διάβαση ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη, ἀπὸ τὴν πτώση στὴν

άνορθωση, από τό θάνατο στή ζωή, από τή νέκρωση στήν ανάσταση, στήν ανάληψη, στή θεία Βασιλεία. Μέ τή Θεία Εὐχαριστία ἀπό τώρα εἰσερχόμαστε στή βασιλεία τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Φάρμακον ἀθανασίας καί ἀντίδοτον τοῦ μή ἀποθανεῖν καλεῖ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος τή Θεία Εὐχαριστία. «*Ἐνα ἄρτον κλῶντες ὅς ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μή ἀποθανεῖν, ἀλλά ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διά παντός*» (Ἰγνατίου Θεοφόρου, Πρός Ἐφεσίους §20, σελ. 4, Δ. Παναγοπούλου).

Ἡ κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου μας εἶναι τό ἀντίδοτο τοῦ θανάτου, τό φάρμακο τῆς ἀθανασίας, γιατί ἡ Θεία Κοινωνία μεταγγίζει μέσα μας τήν ἀφθαρσία καί τήν ἀθανασία, τό ἀθάνατο Σῶμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι τό κέντρο ὁλόκληρης τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, τό μυστήριό τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσά μας καί τῆς κοινωνίας Του μαζί μας. Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τό μέσο καί τήν ἔκφραση τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας μέ τό Χριστό, τῆς φύσεώς της ὡς Σώματος Χριστοῦ.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία - Θυσία Ἰλαστήρια καί Σωτήρια.

Τό μυστήριό τῆς Θείας Εὐχαριστίας δέν εἶναι μόνο ἀνάμνηση εὐχαριστίας, δέν εἶναι μόνο αἶνος καί θυσία εὐχαριστήριος, εἶναι συγχρόνως καί κυρίως θυσία ἀληθινή, θυσία πραγματική, θυσία ἀναιμάκτος, θυσία ἰλαστήριος καί σωτήρια. Εἶναι ἡ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενη θυσία τοῦ Γολγοθᾶ. Ὅ,τι διαδραματίστηκε πάνω στό Σταυρό ἐπί τοῦ λόφου τοῦ Γολγοθᾶ, αὐτό ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε κατὰ τήν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἀλλά ἀναιμάκτως. Ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶναι θυσία πρα-

γματική, λογική καί ἀναίμακτη. Ἡ Ἁγία Τράπεζα εἶναι ὁ φρικτός Γολγοθᾶς. Εἶναι τό θυσιαστήριο, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ Σταυρός, τό ὄργανο τῆς θυσίας καί ὅπου θυσιάζεται ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ «ὁ αἵρων τήν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου» (Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Γ. Σταυροπούλου, Ἡ Θεία Εὐχαριστία, Μυστήριο Μυστηρίων, σελ. 103).

Τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας τό ἱερουργεῖ Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστός, ὁ μόνος Αὐθεντικός Ἀρχιερέας, πού πρόσφερε καί προσφέρει τήν τέλεια θυσία, δηλαδή τόν ἑαυτό Του. Αὐτός εἶναι «ὁ προσφέρων καί προσφερόμενος καί προσδεχόμενος καί διαδιδόμενος». Αὐτός προσφέρει τήν εὐχαριστιακή θυσία, ἀλλά καί προσφέρεται. Αὐτός τή δέχεται καί Αὐτός ὁ ἴδιος διαδίδεται στούς πιστούς.

Οἱ ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνει ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Μεταλληνός, δέν θυσιάζουν ὅπως στά διάφορα θρησκευόμενα τοῦ κόσμου, ἀλλά «δανείζουν τή γλῶσσα καί τά χέρια τους στόν Χριστό γιά νά τελέσει Αὐτός τά πάντα». "Οἱ οἱ πιστοί μέ τό βάπτισμα καί τό χρίσμα τους μετέχουν στήν ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ, «παριστῶντες τά σώματα αὐτῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Ρωμ. 12,1) (Πρωτοπρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Δοκίμια Ὁρθόδοξης Μαρτυρίας, σελ. 108).

Θεία Μετάληψη ἢ Θεία Κοινωνία.

Τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας λέγεται καί Θεία Κοινωνία ἢ Θεία Μετάληψη, γιατί μᾶς χαρίζει τήν ἔνωση μέ τόν Χριστό καί μᾶς κάνει κοινωνούς τῆς Βασιλείας Του. Κατά τόν ἅγιο Ἰσίδωρο τόν Πηλουσιώτη: «Κοινωνία κέκληται ἡ τῶν θείων μυστηρίων μετάληψις, διά τήν πρός Χριστόν ἡμῖν χαρίζεσθαι ἔνωσιν καί κοινωνούς ἡμᾶς τῆς Αὐτοῦ ποιεῖν Βασιλείας» (Ἐπιστ. 1, 228, P.G.78, 325^A).

Ἡ Θεία Μετάληψη εἶναι ἡ τελευταία, ἡ πιό σημαντική, ἡ πιό οὐσιαστική πράξη συμμετοχῆς μας στό ἱερό μυστήριο. Μόνο τότε ὁλοκληρώνεται τό μυστήριο, ὅταν μεταλαμβάνομε τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος, δηλαδή ὅταν μετέχομε τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Μέ τή Θεία Μετάληψη γινόμαστε «σύσσωμοι» καί «σύναιμοι» μέ τό Χριστό, δηλαδή τό σῶμά μας γίνεται Σῶμα Χριστοῦ καί τό αἷμά μας Αἷμα Χριστοῦ. Κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τό Χρυσόστομο, «συνουσιούμεθα Αὐτῷ» (Ἰω. Χρυσόστομος, Ὁμιλ. εἰς Ἑβραίους 6,2, P.G.63, 56). Ὁ Χριστός καί μεῖς γινόμαστε ἕνα. Πραγματοποιεῖται μεταξύ μας «ἀνάκρασις» καί «μίξις» καί «ἔνωσις» καί «συνύφανσις». Ὁ Χριστός ἀναμιγνύεται μαζί μας καί εἰσέρχεται σ' ὅλο τό εἶναι μας «μέχρι μυελοῦ ὀστέων». Γίνεται ἕνα μέ τό σῶμά μας καί μέ τό πνεῦμά μας, καί τοῦτο, γιατί, ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων στίς Μυσταγωγικές του Κατηχήσεις, ὑπό τή μορφή τοῦ ἄρτου σοῦ δίνεται τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί ὑπό τή μορφή τοῦ οἴνου σοῦ δίνεται τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, «ἵνα γένη μεταλαβών Σώματος καί Αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καί σύναιμος Χριστοῦ. Οὕτω γάρ καί Χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ Σώματος Αὐτοῦ καί τοῦ Αἵματος εἰς τά ἡμέτερα ἀναδιδόμενον μέλη· οὕτω κατὰ τόν μακάριον Πέτρον «θείας κοινωνοί γινόμεθα φύσεως» (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Μυσταγωγικά Κατηχήσεις Δ3, ΒΕΠ 39, 256, 5-9 καί Β' Πέτρου 1,4).

Μεταλαμβάνοντας ὁ πιστός τήν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἐνωμένη ἀσύγχυτα καί ἀδιαίρετα μέ τή θεότητά Του, δέχεται μέσα του τόν ὅλο Χριστό, ἐνούμενος μαζί Του. Ἡ μετάληψη, ὅμως, τοῦ ἐνός θείου προσώπου εἶναι μετάληψη ὅλης τῆς Τριαδικῆς Θεότητος, ἔτσι ἡ διά τοῦ Χριστοῦ ἐνωσή μας μέ τήν Ἁγία Τριάδα μᾶς δωρίζει τή χάρη τῆς θεώσεώς μας. Μέ τή Θεία Μετάληψη θεοποιούμεστε, γίνομαστε θεοί κατὰ χάρη.

Οἱ δωρεές τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας εἶναι ἡ πηγή, ἀπό τὴν ὁποία πηγάζει καὶ ἀναβλύζει κάθε θεϊκὴ δωρεά, κάθε οὐράνια εὐλογία καὶ κάθε ἀγιοπνευματικὴ χάρη.

Κυρίως ἡ Θεία Εὐχαριστία γίνεται τό μυστήριο τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Ἡ Θεία Εὐχαριστία μέ ἐνώνει μέ τό Χριστό καὶ μέσῳ Αὐτοῦ βρίσκομαι σέ κοινωνία μέ ὁλόκληρη τὴν Ἐκκλησία, μέ ὁλόκληρο τό Ἐκκλησιαστικό σῶμα, πού ταυτίζεται μέ τόν εὐχαριστιακό ἄρτο: «Ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γάρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχομεν» (Α' Κορ. 10,17).

Ἀλλά οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού μᾶς ἐλευθερώνουν ἀπό τὴν ἁμαρτία καὶ τό διάβολο καὶ μᾶς σώζουν ἀπό τόν αἰώνιο θάνατο, συγκεφαλαιώνονται στό μέγα μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας.

Κατά τόν 28ο κανόνα τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἡ Θεία Κοινωνία γίνεται καθαρτήριο ἀπό κάθε ρύπο ἁμαρτίας καὶ χαρίζει «ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Κατά δέ τόν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη μόνο τό αἷμα τοῦ Κυρίου μας, καὶ μόνο αὐτό, μᾶς καθαρίζει ἀπό κάθε ἁμαρτία: «Καὶ τό Αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπό πάσης ἁμαρτίας» (Α' Ἰωάν. 1, 27).

Ἀλλά μέ τὴ συχνή Θεία Κοινωνία ἀποκτοῦμε καὶ «τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσιν» (Φιλιπ. 4,7). Ἡ ὕπαρξή μας δέχεται μέ τὴ Θεία Μετάληψη τὴ μοναδική εἰρήνην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ γίνεται μυστικὸς ναὸς εἰρήνης. Τὰ πάντα γύρω μας εἰρηνεύουν. Τὰ πάντα γύρω μας γαληνεύουν. Ἐντός μας ἐπικρατεῖ «γαλήνη μεγάλη» (Ματθ. 8,26). Ὁ Χριστός, «Αὐτός γάρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφεσ. 2,13).

Μέ τή συχνή Θεία Κοινωνία παίρνουμε μέσα μας τόν Χριστό, πού εἶναι ἐπίσης ἡ τελεία ἀγάπη. Αὐτός πού κατέχει τόν Χριστό γίνεται κατὰ χάρη Θεός, καί μετέχει τῆς Τριαδικῆς ἀγάπης.

Ἡ εἰρήνη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἰσότητα καί ἡ ἀδελφοσύνη πραγματοποιοῦνται στή Θεία Εὐχαριστία, ὅπου ὅλοι μοιράζονται καί κοινωνοῦν τό σῶμα καί τό αἷμα μιᾶς ἀγάπης πού ἐλευθερώνει καί μιᾶς ἐλευθερίας πού ἀγαπᾷ» (Σταύρου Φωτίου, Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ Πνεύματος, Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίου Νεοφύτου: Ὁρθόδοξια καί Κοινωνικά προβλήματα, σελ. 11).

Λειτουργία μετά τή Λειτουργία.

Ὅμως ἡ συμμετοχή μας στήν εὐχαριστιακή Λειτουργία, τῆς ὁποίας κορύφωμα εἶναι ἡ Θεία Μετάληψη, δέν σταματᾷ ἐδῶ. Ἡ Θεία Λειτουργία συνεχίζεται ἀδιάκοπα στήν καθημερινή μας ζωή. Τό γεγονός τῆς προσωπικῆς μας ἐνσωμάτωσης μέσα στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τή Θεία Εὐχαριστία, αὕτη ἡ μεταμόρφωση τῆς ὕπαρξής μας σέ μέλος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νά φανερώνεται καί νά διακηρύσσεται σ' ὅλη τή ζωή μας.

Ἡ ἀπόλυση τῶν πιστῶν στό τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας μέ τίς λέξεις: *«ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν»* δέν σημαίνει πῶς ἡ Λειτουργία τελείωσε, ἀλλά πῶς ἔχει μεταφερθεῖ σ' ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο, στό ὁποῖο συνεχίζεται ἡ ἐσωτερική λατρεία τῆς καρδιᾶς μέσα στήν καθημερινή ζωή τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας (Ιον Βρία - Πέτρος Βασιλειάδης, Ὁρθόδοξη Χριστιανική Μαρτυρία, σελ. 72).

Μέ τή Θεία Μετάληψη, μέ τήν κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου ἐνωθήκαμε μέ τό Θεό καί εἶδαμε τό φῶς τό ἀληθινό, τό φῶς τῆς Βασιλείας Του. Τώρα καλούμεθα νά μεταφέρουμε αὐτό τό φῶς πού δεχθήκαμε

στό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας καί νά φωτίσουμε σωστικά τόν περιπεσόντα στό σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας κόσμο. Χρέος ἔχουμε νά ἐκπληρώσουμε τήν ἐντολή τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ: «*Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη*» (Ματθ. 28,19). Τό «οὐαί δέ μοί ἐστιν, ἐάν μή εὐαγγελίζωμαι» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Α΄ Κορ. 9,16), ἰσχύει γιά τόν κάθε πιστό, πού συμμετέσχε στό αἰώνιο Συμπόσιο τῆς Βασιλείας τοῦ Κυρίου καί γεύτηκε τή χαρά καί τήν εἰρήνη πού δίνει τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ἡ ἀπόλυση ἀπό τή Θεία Λειτουργία εἶναι ἀποστολή τοῦ κάθε πιστοῦ στήν κοινωνία πού ζεῖ καί ἐργάζεται, ἀλλά καί ἀποστολή τῆς κοινότητος στό σύνολό της μέ σκοπό τή μαρτυρία τῆς ἔλευσης τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τό ἀνέσπερο φῶς τῆς θείας Κοινωνίας φωτίζει καί καθοδηγεῖ τά βήματα τῆς ζωῆς τοῦ κάθε πιστοῦ, ὥστε νά βλέπει ὀρθά τόν ἑαυτό του, τόν πλησίον του καί τόν κόσμο.

Στό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τό ὁποῖο θεωρεῖται κατ' ἐξοχήν «*Θεία Κοινωνία*», προεκτείνεται τό γεγονός τῆς σαρκώσεως καί τῆς σταυρώσεως, τό μυστήριο δηλαδή τῆς θείας ἀγάπης ἐν χρόνῳ καί ἔτσι βιώνεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, γιά νά φορτιστεῖ ὁ ἄνθρωπος μέ νέες δυνάμεις, ὥστε μεταφέροντας τούς καρπούς τοῦ Πνεύματος «*ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα, ἀγαθωσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια*» (Γαλάτ. 5, 22-23) στήν καθημερινή του ζωή νά συμβάλει στή συνέχιση τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν καταλλαγή καί τή σύνδεση ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας μέ τό Θεό (Ἀναστάσιου Ἀλβανίας, Παγκοσμιότητα καί Ὁρθοδοξία, σελ. 47).

Ἡ πίστη μας, ἐπομένως, πρέπει νά ἐκφράζεται στήν καθημερινή μας ζωή ὡς Ὁρθοπραξία. Εἶναι καθῆκόν μας νά συμμετέχουμε σ' ὅλους τούς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς συντελώνοντας στή βελτίωση τῆς ζωῆς. Ἡ ζωή μας πρέπει νά μεταβάλλεται σέ καθημερινή Θεία Λειτουργία καί Κοι-

νωνία. Ἀφοῦ μέ τό εὐχαριστιακό γεγονός ἐνσωματωθήκαμε στό Χριστό, πρέπει καί νά τόν μιμούμαστε. Ἡ εὐχαριστιακή θυσία πρέπει νά ἐπεκτείνεται σέ προσωπικές θυσίες γιά ἀνθρώπους πού ἔχουν ἀνάγκη, στούς ἀδελφούς «*ὑπέρ ὧν Χριστός ἀπέθανε*». Ἡ Θεία Κοινωνία μεταμορφώνει τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας καί τά μετατρέπει σέ μάρτυρες καί συνεργούς τοῦ Χριστοῦ. Ὅπως, λοιπόν, ὁ Ἰησοῦς ἐρχόταν ὁ ἴδιος νά συναντήσῃ τούς τελῶνες, τίς πόρνες καί τούς ἁμαρτωλούς καί συνέτρωγε μαζί τους, ἔτσι καί οἱ Χριστιανοί καλούμαστε νά γίνουμε ἀλληλέγγυοι μέ τούς περιθωριακοὺς καί περιφρονημένους ἀνθρώπους καί σημεῖα τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος θυσιάστηκε στό Σταυρό γιά ὅλη τήν ἀνθρωπότητα καί προσφέρει τόν ἑαυτό του στήν Εὐχαριστία.

Τό τελευταῖο παράγγελμα τοῦ Ὁρθοδόξου λειτουργοῦ - γράφει ὁ Σάββας Ἀγουρίδης - «*ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν*» δέν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρά τήν ἀνάγκη, βγαίνοντας ἔξω ἀπό τό ναό στόν κόσμο μέ τή δωρεά τῆς εἰρήνης νά ζήσουμε μέ εἰρήνη καί νά ἀγωνιστοῦμε γιά τήν εἰρήνη (Σάββα Ἀγουρίδη, Ἡ Θρησκεία τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων, Ἀθήνα 1983, σελ. 67 καί ἑξ.). Νά δώσουμε μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Βασιλείας Του καί δίνουμε μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ καί τῆς Βασιλείας Του, ὅταν κηρύττουμε, ὅτι πρέπει νά περάσουμε ἀπό τόν πόλεμο στήν εἰρήνη, ἀπό τήν ἀδικία στή δικαιοσύνη, ἀπό τίς φυλετικές διακρίσεις στήν ἀλληλεγγύη, ἀπό τό μῖσος στήν ἀγάπη.

Ὡς Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί προσευχόμαστε ἀδιάλειπτα «*ὑπέρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου*», ὅμως πρέπει νά παλαίψουμε καί στό στίβο τῆς ζωῆς. Χρειάζεται νά γίνῃ τρόπος ζωῆς καί καθημερινή πράξη ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, γιά νά διασφαλισθεῖ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου.

Β'. Ἡ παροῦσα κατάσταση τῆς ἀνθρωπότητας καί ἡ συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν ἐδραίωση τῆς παγκόσμιας εἰρήνης.

Ἡ ἀνθρωπότητα σήμερα, παρ' ὅλες τίς τεράστιες ἐπιστημονικές κατακτήσεις καί τεχνολογικές προόδους, παρὰ τίς διακηρύξεις γιά τά ἱερά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀδελφότητας τῶν λαῶν, ἐπανέρχεται κάθε φορά στήν εἰδωλολατρία τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς ὑλικῆς ἰσχύος καί τῆς βίας.

Βλέπουμε σήμερα τήν ἀδικία νά ἐπικρατεῖ, τήν κακία νά κατισχύει, τήν ἁμαρτία νά θριαμβεύει, τή δικαιοσύνη νά σταυρώνεται, τή δέ ἀγαθότητα καί τήν ἀρετή ἐν γένει νά παραθεωρεῖται καί νά διώκεται.

Κτυπημένοι σήμερα ἀπό τίς βίαιες καί ἀνεξέλεγκτες δυνάμεις τοῦ μηδενισμοῦ, πού γαλούχησε ὁ διαφωτισμός καί ἡ ἀγριεμένη ὑλική εὐμάρεια μιᾶς ἀναρχικῆς τεχνολογίας, ζοῦμε χωρίς νά νοηματίζουμε θεϊκῶς τήν ὕπαρξή μας καί τή ζωή μας, μέ ἀποτέλεσμα νά μή ὑπάρχουν σήμερα ἀδελφοί στή ζωή, ἀλλά ἀντίπαλοι. Ὁ ἄνθρωπος γιά τόν ἄνθρωπο εἶναι ὁ λύκος τῆς γνωστῆς λατινικῆς ρήσης· «Homo homini lupus». Ἡ περίφημη φράση τοῦ Σάρτρ «ἡ κόλαση εἶναι οἱ ἄλλοι» χαρακτηρίζει τήν κρίση πού διέρχονται ὄχι μόνο οἱ διανθρώπινες, ἀλλά καί οἱ διεθνεῖς σχέσεις. Σήμερα, ὅπως εἶχε πεῖ κάποτε ὁ μέγας Μαχάτμα Γκάντι, «κάθε ἔθνος θέλει νά προοδεύσει σέ βάρος ἄλλου ἔθνους καί νά εὐημερήσει ἐπάνω στά ἐρείπιά του».

Ἀπό τότε, δυστυχῶς, πού ἀνατρέψαμε πανηγυρικά τήν ἱεραρχία τοῦ σύμπαντος καί ζητήσαμε τή θεοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ οἰκουμένη περπατεῖ πλάϊ σέ βάραθρα ἀπελπισμένη, σέ ἀδιέξοδα ἠθικά. Ἀνίεροι προληπτικοί πόλεμοι, φοβερές γενοκτονίες, ἐθνικά ξεκαθαρίσματα, ἡ βία, ἡ τρομοκρατία, ἡ ἀντιβία, ἡ βιολογική, χημική καί πυρηνική

ἀπειλή, ἡ ἄνιση κατανομή τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζόμενων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, οἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, οἱ βίαιες μετακινήσεις, τό προσφυγικό χάος, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, ἡ ὑποδούλωση στὰ ναρκωτικά, ὁ ἀναρχισμός, ἡ ἐγκληματικότητα, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ φυλετικές καί κοινωνικές διακρίσεις, ὁ φόβος, ἡ ἀνασφάλεια, ἡ ἀπόγνωση καί ὁ μηδενισμός. "Ὅλα αὐτά καί ἄλλα ποικίλα καί πολλαπλᾶ πνευματικά ἀδιέξοδα εἶναι τά δυσεπίλυτα προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, πού ὑφαίνουν τό ἀπέραντο ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους σύγχρονης ἀνθρωπότητας, προβλήματα πού τοποθετοῦν τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σέ νέα προβληματική, πού πρέπει ὁπωσδήποτε νά ἀντιμετωπιστεῖ.

Μέ τήν ἐσωτερική πνευματική ἀναγέννηση τῶν ἀνθρώπων θά ἀνακαινιστεῖ καί ἡ κοινωνία καί θά ἐδραιωθεῖ ἡ παγκόσμια εἰρήνη.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πιστεύει, ὅτι ἡ κρίση, πού διέρχεται σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα, δέν εἶναι τόσο πολιτική καί οικονομική, ὅσο κυρίως καί πρό παντός κρίση πνευματική. Ἡ σημερινή ἐξαθλίωση καί ἐξαχρείωση τῆς Οἰκουμένης εἶναι ἀποτέλεσμα πνευματικῆς μόλυνσεως, καθῶς ὁ ἄνθρωπος μετέβαλε τίς πνευματικές του λειτουργίες ἀπό θεοκεντρικές σέ ἀνθρωποκεντρικές. Ὁ πολιτισμός περνᾷ κρίση καί ἡ ζωή μας ἔχει γίνει κόλαση, γιατί ὁ ζωντανός Θεός τῆς ἀγάπης εἶναι ὁ μέγας ἀπὸ τήν ἐποχή μας. «*Ἄν δέν θέλεις νά ἔχεις τό Θεό*», ἔγραψε ὁ Τ.Σ. Ἑλιοῦ, «*πρέπει νά ὑποκλιθεῖς στό Χίτλερ ἢ στό Στάλιν*». Ἐνῶ κατὰ τόν Ντοστογιέφσκυ «*ἡ ὑπάρχει Θεός ἢ ὅλα ἐπιτρέπονται*» ἡ ὑπάρχει ἀθανασία ἢ ἀνηθικότητα. Μόνη, λοιπόν, διέξοδος γιά νά ἀντιμετωπιστεῖ ἡ κρίση τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ψυχική βελτίωση καί πνευματική ἐξύψωση τοῦ ἀνθρώπου, γιατί ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ βρίσκεται μέσα στόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο. Ἡ ἀληθινή πρόοδος δέν περ-

νᾶ μέσα από τόν κόσμο τῆς ὕλης, ἀλλά μέσα από τόν κόσμο τῆς ψυχῆς: «*Ἡ ψυχὴ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ πολιτισμός τῆς ψυχῆς*», ὅπως εἶχε διακηρύξει ὁ Τόϊμπι.

Ἀπό καινούργιες, λοιπόν, καί ἀνακαινισμένες ἐν Χριστῷ ψυχές καί καρδιές θά γεννηθεῖ ἡ εἰρήνη. Ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη εἶναι τό ποιητικὸ αἷτιο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐξωτερικῆς εἰρήνης. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία ἀναζητᾷ μέσα ἀπὸ τὴ μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, μέσα ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση καί νοσηματοδότηση τῆς ζωῆς, μέ τὴν ὑπέρβαση τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου, διὰ τῆς πνοῆς καί δυνάμεως τῆς ἐκ νεκρῶν τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως, νά ἐπηρεάσει τὴν ἀνακαίνιση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετέχει στὴν ἱστορία καί στὰ προβλήματα τῆς μέ ἑνα καί μόνο τρόπο, μεταφέροντας τὴν εὐχαριστιακὴ ἐμπειρία τῆς, δηλαδή μεταφέροντας «*ἃ εἶδε καὶ ἤκουσε καὶ αἱ χεῖρες ἐψηλάφησαν*» (Α' Ἰω. 1,1). Φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νά ἔλθει ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, νά ἀρχίσουν οἱ ἄνθρωποι νά ζοῦν ἀπὸ ἐδῶ τὴν αἰωνιότητα. Καί ὅταν αὐτό ἐπιτευχθεῖ, τότε λύεται καί τό πρόβλημα τῆς ὁμαλῆς καὶ εἰρηνικῆς διαβιώσεως: «*Ζητεῖτε πρῶτον τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν*» (Ματθ. 6,33). Ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει ἀπλῶς μέ τὴν ἀπουσία πολέμου. Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἡ πάντα νοῦν ὑπερέχουσα (Φιλιπ. 4,7) εἶναι, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε στοὺς μαθητὲς του τὴ νύκτα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εὐρύτερη καί οὐσιαστικότερη ἀπὸ τὴν εἰρήνη πού ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «*Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν*» (Ἰω. 14,27). Ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης εἶναι βαθιὰ ριζωμένη στὴν ἁμαρτωλότητα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ μεγάλου ἐχθροῦ τῶν εἰρηνικῶν σχέσεών του μέ τό Θεό, τό συνάνθρωπο, τόν ἑαυτό του καί τόν κόσμο.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι μυστική δύναμη, πού πηγάζει ἀπό τήν καταλλαγή τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Οὐράνιο Πατέρα. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται μέ τήν ἀποκατάσταση τῶν πραγμάτων στήν ἀρχική προπρωτική τους ἀκεραιότητα, μέ τήν ἀποκατάσταση, δηλαδή, τῶν σχέσεων μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐπομένως ἔχει τό χρέος, ἐμπνευσμένη ἀπό τό φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καί τήν πατερική παράδοση, νά ἀνασυντάξει τίς δυνάμεις της καί νά ἀνασυνδέσει τόν ἄνθρωπο μέ τό Θεό καί μέ τόν κόσμο. Μόνο ἔτσι θά θεραπευθεῖ ἡ περιπέτεια τῆς ἀποστασίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τό Θεό, ἡ ὁποία προσδιόρισε σέ μεγάλο βαθμό καί τήν περιπέτεια τῆς σχέσεώς του μέ τόν κόσμο. Μόνο ἔτσι μπορεῖ νά ἀποκατασταθεῖ ἡ τάξη πού διασαλεύτηκε.

Εἰρήνη, χωρίς τή μεταφυσική της ποιότητα καί ἀναφορά, εἶναι ὅχι μόνο ἀνίσχυρη νά ἀποκαταστήσει τίς ταραγμένες σχέσεις μεταξύ ἀνθρώπων καί λαῶν, ἀλλά καί ἐπικίνδυνο πρόσχημα πού ἀπεργάζεται τήν καταδούλωσή τους [Βασιλείου Γιούλτση, Πόλεμος καί Εἰρήνη, Ἐπιστ. Ἐπετ. Θεολ. Σχολ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τόμ. 13 (2003)].

Χρειάζεται ἕνας ἐπανευαγγελισμός τοῦ κόσμου ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θά πρέπει πάντοτε νά ἐπιμένει σέ μιά ἐσωτερική ἀλλαγὴ καί ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Γιατί, ἂν οἱ ἄνθρωποι βελτιώσουν τόν ἐσωτερικό τους κόσμο, αὐτό θά ἔχει ἀντίκτυπο στό ἥθος τῆς κοινωνίας καί ἴσως ἀποδειχθεῖ τό μόνο ἀντίδοτο στόν παραλογισμό τοῦ πολέμου.

Τό χρέος τῆς Ἐκκλησίας γιά διαχρονιστικό καί διαθρησκευτικό διάλογο.

Ὁ πόλεμος, ὅμως, πάντοτε εἶχε ἕνα ἀντίπαλο ἀφανῆ, πού κάνει τό ἔργο του ἀθόρυβα. Ὁ ἀντίπαλος αὐτός εἶναι

ή γλώσσα, ή ολοκληρωμένη γλώσσα τοῦ γνήσιου διαλόγου, μέσα στην οποία οἱ ἄνθρωποι κατανοοῦν ὁ ἕνας τόν ἄλλο καί συνεννοοῦνται μεταξύ τους.

Ὁ πόλεμος ἀρχίζει κάθε φορά ἐκεῖ πού σταματᾷ ἡ γλώσσα τοῦ διαλόγου, ἐκεῖ πού οἱ ἄνθρωποι δέν καταφέρνουν νά συνδιαλέγονται πιά μεταξύ τους καί καταφεύγουν ἢ καλύτερα δραπετεύουν στην ἀγλωσσία τοῦ ἀλληλοσκοτωμοῦ (Martin Buber, Ὁ γνήσιος διάλογος καί ἡ δυνατότητα τῆς εἰρήνης, Περιοδ. Εὐθύνη 1991, σελ. 202).

Ὁ διάλογος καί ἡ ἀμοιβαία κατανόηση μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν εἶναι ἡ μόνη ἄμυνά μας ἐναντίον τοῦ μίσους καί τῆς καχυποψίας καί τό μόνο θεμέλιο διαρκοῦς εἰρήνης.

Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, συνεχίζοντας τόν ἀπό εἴκοσι αἰώνων δρόμο της, ὀφείλει νά παραμείνει μιά ἀνοικτή γέφυρα διαλόγου, ὅχι μόνο πρὸς τό λοιπὸ χριστιανικὸ κόσμο, ἀλλὰ καί πρὸς τίς ἄλλες θρησκείες.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καλεῖται νά συμβάλει ὅχι μόνο στή διαχριστιανική, ἀλλὰ καί στή διαθρησκευτική συνεννόηση καί συνεργασία γιὰ τὴν ἀπάλειψη τοῦ φανατισμοῦ καί τῆς μισαλλοδοξίας καί τὴν ἐδραίωση τῆς παγκόσμιας εἰρήνης.

Κάθε διαχριστιανική καί διαθρησκευτική συνεργασία γιὰ τὴν προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί κατ' ἐπέκταση τῆς εἰρήνης μπορεῖ καί πρέπει νά ἀναπτυχθεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀφοῦ, κατὰ τόν ἅγιο Γρηγόριο τό Θεολόγο, «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία τό γένος ἅπαν».

Γιὰ τὴν Ἐκκλησία τό πρότυπο τῆς διαλογικῆς ἐνέργειας εἶναι αὐτός ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ πηγή τῆς ἐνδοθεϊκῆς ἢ ἐνδοτριαδικῆς διαλογικῆς σχέσεως τῶν τριῶν Προ-

σώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅσο καί τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ καί λυτρωτικοῦ διαλόγου.

Ἡ ἐκφορά σέ πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο τῶν βουλῶν καί ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ σέ μερικά χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης θεωρήθηκε ἀπό τοὺς Πατέρες ὅτι ὑπεμφαίνει συνδιάλεξη μεταξύ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, πού βρίσκονται μεταξύ τους σέ τέλεια κοινωνία ἀγάπης. Ποῖα εἶναι αὐτά τὰ χωρία, πού ὑποδηλώνουν διάλογο τῶν τριῶν Θεῶν Προσώπων; Εἶναι τὰ γνωστά χωρία τῆς Γενέσεως: «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. 1,26), «Ἰδοὺ Ἀδάμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» (Γεν. 3,22), καί «Δεῦτε καί καταβάντες συγχέωμεν Αὐτῶν ἐκεῖ τήν γλῶσσαν» (Γεν. 1,7).

Αὐτήν τήν θεῖαν ἀπό διάλογου προέλευση τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου συνέλαβε ἓνα ὕψιστο πνεῦμα ἥδη προχριστιανικά, ὁ Πλάτων. Μετά τήν Ἁγία Γραφή (Π.Δ.), ὁ Πλάτων ἄσκησε καί δίδαξε στόν κόσμον ὅλο τόν διάλογο, τήν ὕψιστη καί ἱερή τέχνη τοῦ «διαλέγεσθαι» πρὸς ἀναζήτηση τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ.

Ὁ Πλάτων ἀπό τοῦ τάφου του, ἀνύποπτος, παρέδωσε τήν ἱερήν αὐτήν τέχνη τοῦ διαλόγου στοὺς Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Σήμερα ἐμεῖς ἀκολουθοῦμε τό Θεό, τήν Ἁγία Γραφή, τόν Πλάτωνα καί τοὺς Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Μέ βάση τήν ἀγιογραφική, πλατωνική καί πατερική αὐτή παράδοση, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὀφείλει νά πρωτοστατεῖ σ' ὅλους τοὺς διαχριστιανικούς καί διαθρησκευτικούς καί ἄλλους διαλόγους (*Μνήμη Μελίτωνος Χατζῆ, Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος, «Χαλκηδόνια», σελ. 142*).

Ἡ Ὁρθοδοξία δέν πρέπει νά ἀποφεύγει τό διάλογο,

ἔστω καί ἂν ὁ ἀπέναντι διαλεγόμενος εἶναι ἄθεος ἢ ἀλλόθρησκος. Ἡ διαλογικὴ αὐτὴ διάθεση πηγάζει ἀπὸ τῆ στή-
ση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, πού διαλέχθηκε μέ τελῶνες,
πόρνες, τὴ Σαμαρείτισσα, τὴ Χαναναία, τοὺς ληστές, ἀκό-
μη καί μέ τό θρησκευτικὸ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς του,
παρά τὴν ἀδιαλλαξία τῶν Γραμματέων καί Φαρισαίων, καί
ἀκόμη μέ τοὺς πιό προοδευτικούς τῆς ἐποχῆς Του τοὺς
Σαδδουκαίους.

Ἡ διαλογικὴ αὐτὴ διάθεση πηγάζει ἀπὸ τὸν ἴδιο τό
Θεό, πού συνομίλησε καί μέ αὐτόν ἀκόμη τὸν διάβολο.
Διαβάζουμε στό βιβλίό τοῦ Ἰώβ: «Καί εἶπεν ὁ Κύριος τῷ
διαβόλῳ... καί ἀποκριθεὶς ὁ διάβολος τῷ Κυρίῳ εἶπε... καί
εἶπεν αὐτῷ Κύριος... ἀπεκρίθη δέ ὁ διάβολος καί εἶπεν ἐναν-
τίον τοῦ Κυρίου... τότε εἶπεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ» (Ἰώβ
1,7-12).

Ἡ διαλογικὴ αὐτὴ διάθεση ἀπορρέει ἐπίσης ἀπὸ τὴν
παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία
κατὰ τοὺς πρώτους καί μετέπειτα χρόνους καλλιέργησε
τό διάλογο πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρες, τοὺς αἰρετικούς καί
τοὺς ἀλλοθρήσκους. Φωτισμένοι θεολόγοι καί Πατέρες
ἔγραψαν συγγράμματα ἀντιρρητικά μέ διαλογικὴ μορφή.
Διάλογο ἔκαναν ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καί μέ τὸν
μουσουλμανικὸ κόσμο. Μποροῦμε νὰ θυμηθοῦμε τοὺς δια-
λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ μέ Τούρκους
μουσουλμάνους καί τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ μέ Ἀραβες
μουσουλμάνους.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, χωρὶς συγκρητισμούς καί χω-
ρίς νὰ ἀπολέσει τὴν αὐτοσυνειδησία της, ὀφείλει νὰ ἐξέλ-
θει ἀπὸ μία ἐγωπαθῆ αὐτάρκεια, πού οὐσιαστικά τὴν
κρατᾷ στήν ἀπομόνωση, καί νὰ παραμείνει ἀνοικτὴ ὄχι
μόνο στὴ διαχριστιανικὴ, ἀλλὰ καί στὴ διαθρησκευτικὴ
συνεννόηση καί συνεργασία πρὸς ἀπάλειψη τοῦ φανατι-
σμοῦ καί τῆς μισαλλοδοξίας καί ἐδραίωση τῆς παγκό-

σμίας ειρήνης. Ἡ ἐπικοινωνία εἶναι πανανθρώπινη ἀνάγκη ειρήνης, σωτηρίας καί ἐπιβιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Προϋπόθεση τῆς ειρήνης ἡ δικαιοσύνη.

Γιά τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ εἰρήνη προϋποθέτει πάντοτε τή δικαιοσύνη. «Καί ἔσται τά ἔργα τῆς δικαιοσύνης *εἰρήνη*», τονίζει ὁ Προφήτης Ἡσαΐας (Ἡσ. 32,17).

Ἡ εἰρήνη δέν εἶναι μιά ἀρνητική κατάσταση, πού ἐμφανίζεται ὅταν ἀπουσιάζει ὁ πόλεμος. Ἡ εἰρήνη εἶναι μιά θετική κατάσταση, πού καλλιεργεῖται μαζί μέ τή δικαιοσύνη. «Ἡ εἰρήνη τῇ δικαιοσύνῃ συγκεκριμένη θεῖόν ἐστι χρῆμα· εἰ δέ θατέρα ἄνευ τῆς ἐτέρας εἴη, λυμαίνεται τῷ τῆς ἀρετῆς κάλλει», διακηρύττει ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης (Ἰσιδ. Πηλουσίου, Ἐπιστ. 3, 246, PG. 78, στ. 924).

Ὑπάρχει εἰρήνη μεταξύ ληστῶν γιά τήν καταστροφή τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ὑπάρχει καί εἰρήνη μεταξύ λύκων γιά τήν καταστροφή τῶν προβάτων.

Ἡ εἰρήνη συνδέεται ἄρρηκτα μέ τή δικαιοσύνη. Εἰρήνη καί δικαιοσύνη εἶναι δύο ὅψεις τοῦ ἰδίου νομίσματος. Ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά λέει, ὅτι ἐργάζεται γιά τήν εἰρήνη, ἂν παράλληλα ἡ δικαιοσύνη δέν ἀποτελεῖ ἔντονη φροντίδα της. Κατά τόν Ἀπόστολο Ἰάκωβο: «Καρπός τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην» (Ἰακ. 3,18). Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἶναι «δικαιοσύνη καί εἰρήνη καί χαρά ἐν πνεύματι ἁγίῳ» (Ρωμ. 14,17). Ζώντας ὁ ἄνθρωπος τή δικαιοσύνη, τήν εἰρήνη καί τή χαρά, πού εἶναι καρπός τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ζεῖ τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καί συνεργεῖ στή φανέρωσή της μεταξύ τῶν ἀνθρώπων (Γεωργίου Ἱ. Μαντζαρίδη, Ὁρθόδοξη Θεολογία καί Κοινωνική Ζωή, σελ. 66).

Ἡ δικαιοσύνη εἶναι τό *sine qua non* γιὰ τήν εἰρήνην. Ὁ θρίαμβος τῆς εἰρήνης ἐπιτυγχάνεται, ὅταν αὐτή συγκαταβιώνει μέ τή δικαιοσύνη καί τά ἀνθρώπινα δικαιώματα. Γι' αὐτό καί στή Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη τοῦ 1986 διακηρύττεται: «Ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδή εὐεργετήθημεν ἀπό τήν θείαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διά μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τόν κόσμον καί διά τήν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδή διακηρύσσομεν συνεχῶς τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καί τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τά ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί ὅλους τοὺς λαούς» (Δαμασκηνοῦ Ἀλεξ. Παπανδρέου, Μητροπολίτου Ἑλβετίας, Ὀρθοδοξία καί Κόσμος, σελ. 137).

Προϋπόθεση τῆς εἰρήνης ἡ ἀγάπη.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅμως, μαζί μέ τήν εἰρήνην εὐαγγελίζεται καί τήν ἀγάπη. Ἄλλωστε ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης, καί στό μέτρο πού καλλιεργεῖται μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀγάπη, ἐπικρατεῖ καί ἡ εἰρήνη.

Ἡ ἀγάπη μεταμορφώνει τόν ἄνθρωπο καί μέ τή χάρη τῶν μυστηρίων τόν ὁδηγεῖ στή θέωση, τόν ἐντάσσει ὀριστικά στή μακαρία κοινωνία ἀγάπης τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τό τέρμα τῆς ἀνθρώπινης πορείας καί τοῦ ἀνθρώπινου προορισμοῦ: «Ὁ Θεός ἀγάπη ἐστίν, καί ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καί ὁ Θεός ἐν αὐτῷ» (Α' Ἰω. 4,16). Γι' αὐτό καί οἱ ἅγιοι Πατέρες δέν διστάζουν νά λέγουν: «Ὁ τήν ἀγάπην ἔχων τόν Θεόν ἔχει» (Μ. Βασίλειος, Ἀσκητικά 2,2, P.G. 31, 885 B) καί «Ὁ κτησάμενος τήν ἀγάπην αὐτόν τόν Θεόν ἐκτήσατο» (Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Κεφάλαια ἀγάπης 4, 100, P.G. 90, 1073).

Ἀλλά λαμπρόν παράδειγμα ἔμπρακτης πρὸς τόν πλη-

σίον ἀγάπης ἀποτελεῖ ἡ μορφή καί πολιτεία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὅς διῆλθεν εὐεργετῶν καί ἰώμενος πάντας» (Πράξ. 10,38). Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός τὴν ἀγάπην Του τὴν ἐπεξέτεινε καί στή θεραπεία τῶν ὑλικῶν καί σωματικῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων, χορταίνοντας τοὺς πεινασμένους, φωτίζοντας τοὺς τυφλοὺς, ἀνορθώνοντας τοὺς χωλοὺς, καθαρίζοντας τοὺς λεπρούς, θεραπεύοντας τοὺς κωφοὺς καί ἐγείροντας τοὺς νεκρούς. Στούς δέ μαθητές Του, ἀποστέλλοντάς τους στό κήρυγμα, ἔδωκε ἐντολή, ὅχι ἀπλῶς νά κηρύσσουν, ὅτι «ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀλλά καί ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπρούς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε...».

Καί ὁ πυρσός τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἀναρριπίζεται συνέχεια μέ πύρινα κηρύγματα πού συνιστοῦν τὴν εὐποιάν. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἀναφωνεῖ: «Ἡ ὁ μὲν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν λωποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δέ τόν γυμνόν μὴ ἐνδύν, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινός ἐστιν προσηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντος ἐστὶν ὁ ἄρτος, ὃν σύ κατέχεις, τοῦ γυμνητεύοντος τό ἱμάτιον, ὃ σύ φυλάσσεις εἰς ἀποθήκας» (P.G. 31, 276). Καί ἄλλοῦ γράφει: «Οὐκ ἠλέησας, οὐκ ἐλεηθήσῃ. Οὐκ ἤνοιξας τὴν οἰκίαν, ἀποπεμφθήσῃ τῆς Βασιλείας. Οὐκ ἔδωκας τόν ἄρτον, οὐ λήψῃ τὴν αἰώνιον ζωήν» (M. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, σελ. 359). Ἀλλά καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος προτρέπει τοὺς χριστιανούς: «Πωλείτω ἀγροὺς, πωλείτω οἰκίας καί σκεύη, χρυσᾶ καί ἀργυρᾶ καί παρεχέτω τοῖς δεομένοις» (P.G. 57, 319). Κατά δέ τόν Ἰσίδωρο τόν Πηλουσιώτη, ἔργον τῶν Ἐπισκόπων εἶναι «τῶν πεινῶντων αἱ τροφαί, τῶν διψῶντων τά πόματα, τῶν γυμνῶν τά ἄμφια, τῶν ἀδικουμένων αἱ προστασίαι, τῶν ὀρφανῶν ὀδυρωμένων αἱ κηδεμονίαι, τῶν χηρῶν ἡ ἀντίληψις, τῶν ἀρρωστούντων αἱ θεραπείαι, τῶν ἐν δεσμοτηρίοις αἱ λύσεις» (P.G. 78, 897). Καί κατὰ τόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνό:

«Ἀστέγους ξενίσωμεν, γυμνοὺς ἀμφιάσωμεν, νοσοῦντας ἐπισκεψώμεθα, πρὸς τοὺς ἐν φρουρᾷ τὸν πόδα κινεῖν μὴ κατοκνήσωμεν, τοῖς ἐν ἀνία καὶ λύπαις τὴν χεῖρα ἐκτείνωμεν» (P.G. 14, 1017). Καὶ οἱ Ἀποστολικές Διαταγές (δ' αἰώνας) παρήγγειλαν στὸν ἱερέα νὰ τονίζει πρὸς τὸ Ἐκκλησίασμα: «Τρέφετε καὶ ἀμφιέννυτε τοὺς ὑστερημένους, ρύεσθε δούλους, αἰχμαλώτους, δεσμίους, ἐπηρεαζομένους, ἡκοντας ἐκ καταδίκης διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ» (P.G. 1, 821).

Ἡ πίστη ἐπομένως στὸ Χριστό χωρὶς διακονικὴ ἀποστολή χάνει τὴ σημασία της. Τὸ νὰ εἴμαστε μέλη ζωντανὰ τῆς Ἐκκλησίας σημαίνει νὰ μιμούμαστε τὸ Χριστό καὶ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ Τὸν ὑπηρετήσουμε στὸ πρόσωπο τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινασμένου, τοῦ περιθωριακοῦ, τοῦ περιφρονημένου, τοῦ ἄρρωστου καὶ τοῦ φυλακισμένου καὶ γενικά αὐτοῦ πού πάσχει καὶ ὑποφέρει. Νὰ μὴ λησμονοῦμε, ὅτι μέ τὴ συχνή Θεία Κοινωνία παίρνουμε μέσα μας τὸ Χριστό, πού εἶναι ἡ τέλεια ἀγάπη. Καὶ αὐτός, πού κατέχει τὸ Χριστό, γίνεται κατὰ χάρη Θεός καὶ μετέχει τῆς Τριαδικῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ δέν εἶναι τυχαῖα πού ὁ Κύριος ἐξάρτησε τὴ συμμετοχή μας στὴν Βασιλεία Του ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὸ συνάνθρωπό μας, πού θὰ πρέπει μέ τρόπο ἔμπρακτο νὰ ἐπιδεικνύουμε συνεχῶς.

Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος, ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεὸ δέν μπορεῖ παρὰ νὰ διέρχεται ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ πλησίον, καὶ σ' αὐτὸ ἀκριβῶς συνίσταται τὸ μυστήριό τῆς Ἐκκλησίας, ὡς κοινωνίας καὶ κοινότητας.

Ἀτομικὴ σχέση μέ τὸ Θεό, μὴ διερχομένη διὰ τῶν ἄλλων, δέν νοεῖται στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Μόνο σχέση ἐκκλησιαστικὴ εἶναι νοητή. Αὕτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας ὡς Σώματος Χριστοῦ καὶ ὡς εὐχαριστιακῆς σύναξης, γι' αὐτὸ καὶ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πρό τῆς Θείας Κοι-

νωνίας ή αγάπη ἀλλήλων προτάσσεται τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως καί τῆς Θείας Κοινωνίας: «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν» (Χαλκηδόνια, ἔνθα ἀνωτέρω, σελ. 460).

Ὅταν μιλοῦμε γιά φιланθρωπία, πρόκειται γιά ὕψιστη κίνηση ἀγάπης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ συνάνθρωπο, κίνηση μίμησης τῆς θεϊκῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπο ἀγάπης ποὺ ἔφθασε μέχρι καί αὐτῆς τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Θεανθρώπου.

Ὅποιαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καί ἀδιαφορία τοῦ κάθε Χριστιανοῦ καί γενικότερα τῆς Ἐκκλησίας μπροστὰ στὸ σύγχρονο φαινόμενο τῆς πείνας ὀλοκλήρων λαῶν θὰ ταυτιζόταν μέ προδοσία τοῦ Χριστοῦ καί μέ ἀπουσία ζωντανῆς πίστεως. Γιατί, ὅπως χαρακτηριστικὰ ἐτόνισε ὁ Μπερντιάεφ, «ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι συχνὰ θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τῶν συνανθρώπων μας εἶναι θέμα καθαρῶς πνευματικόν».

Ἡ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τεράστια γιά τὴν καταπολέμηση τῆς πείνας καί τῆς ἀπόλυτης ἔνδειας, ποὺ μαστίζουν μεγάλες μάζες ἀνθρώπων ἢ καί ὀλοκλήρων λαῶν κυρίως στὸν Τρίτο Κόσμο. Δέν μπορεῖ τὴν ὥρα ποὺ ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, κυρίως στὶς χῶρες τοῦ λεγομένου Τρίτου Κόσμου, πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα, οἱ λαοὶ κυρίως τοῦ βορρᾶ νὰ ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καί σπατάλης καί νὰ ξοδεύουν τρισεκατομμύρια σέ στείρους, ἀλλὰ φονικούς ἐξοπλισμούς. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ὑποδηλώνει σοβαρὴ κρίση ταυτότητας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, καί τοῦτο γιατί:

α) Ἡ πείνα ἀπειλεῖ τὸ θεῖο δῶρο τῆς ζωῆς σέ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους.

β) Συντρίβει ὀλοκληρωτικὰ τὸ μεγαλεῖο καί τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί

γ) Όχι μόνο προσβάλλει τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ σέ κάθε ὑποσιτιζόμενο ἄνθρωπο, ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν Θεό, ὁ ὁποῖος ἐταύτισε τόν ἑαυτό του μέ τόν πεινασμένο ἄνθρωπο: «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνί τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοί ἐποιήσατε» (Ματθ. 25,40).

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μέ βάση τήν ὄντολογική ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πού ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπεκάλυψε στούς Ἀθηναίους ἀπό τοῦ βήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου (Πράξ. 17, 24-26), ὀφείλει, ὑπερβαίνουσα τόν ἱερέα καί τόν λευίτη, νά ἐγκύψει μέ τή μορφή τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη στόν πληγωμένο σύγχρονο ἄνθρωπο, γιά νά ἐπιδέσει τά τραύματά του καί νά ἀκούσει τό ἄγχος καί τό στεναγμό του. Γιατί ἡ φιlanθρωπία εἶναι προέκταση καί συμπλήρωση τοῦ πνευματικοῦ ἔργου καί τῆς μυστηριακῆς διακονίας τῆς Ἐκκλησίας, πού ὡς Σῶμα Χριστοῦ συνεχίζει τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Ἰδρυτοῦ της.

Τό χρέος κάθε ὀρθοδόξου χριστιανοῦ εἶναι νά γίνεται «πλησίον» τοῦ ὁποιουδήποτε ἀνθρώπου ἀνεξαρτήτως φυλῆς, χρώματος, θρησκείας καί γλώσσας, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε τέκνα τοῦ ἰδίου Θεοῦ, πλασμένοι «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» καί ἄρα ἀδελφοί μεταξύ μας.

Ἡ αὐθόρμητη ἀδελφική παρουσία ἀγάπης πρὸς ὅλους τούς «πλησίον», ἀπλῶς καί μόνο διότι εἶναι ἄνθρωποι, ἀναγνωρίστηκε ὡς ἡ πεμπτουσία τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος.

Κατά τή διακήρυξη τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξης Διάσκεψης, «ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδή τρεφόμενοι με τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θεῇ Εὐχαριστίᾳ βιοῦμεν τήν ἀνάγκη τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετά τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον τήν πείναν καί τήν στέρησιν καί ἀγωνιζόμεθα διά τήν ὑπερνίκησιν αὐτῶν» (Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου, Μητροπολίτου Ἑλβετίας, «Λόγος Διαλόγου», σελ. 95).

Τά λόγια τῆς προχριστιανικῆς Ἀντιγόνης πρὸς τὸν Κρέοντα στὴν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ, «δέν γεννήθηκα γιὰ νά μισῶ, ἀλλὰ γιὰ νά ἀγαπῶ», συμπληρωμένα καί ὁλοκληρωμένα μέ τό μέγα μήνυμα τῆς κενωτικῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, πού κορυφώνεται μέ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐχθρούς, εὐαγγελίζονται τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη, πού λυτρώνει ἄτομα καί λαούς καί μᾶς ὑποχρεώνουν, ἰδιαίτερα ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανούς, νά γίνουμε ἀπόστολοι τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη εἶναι σύμφυτη μέ τὸν ἀνθρώπινο προορισμό καί ἀποτελεῖ κριτήριο τῆς ἠθικῆς ποιότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀγάπη ἐξευγενίζει τὸν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀγάπη ἀφοπλίζει τό μῖσος, ἀναθεωρεῖ τίς ἀντιθέσεις καί ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τό φανατισμό, τὴ μισαλλοδοξία καί τὴν προκατάληψη καί παγιώνει τὴν εἰρήνη ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καί στοὺς λαούς.

Ἐπειδὴ τό θέμα τῆς ὁμιλίας μου ἀναφέρεται στὴν εἰρήνη, στή δικαιοσύνη, στὴν ἀγάπη καί στὴν ἀδελφосύνη τῶν λαῶν, καί ἐπειδὴ, εὐδοκία Θεοῦ, ἐκφωνεῖται ἐδῶ στή χώρα τοῦ φωτός καί τῆς Δημοκρατίας, στή χώρα πού ἔπλασε τὸν πιό ἀνθεκτικό πολιτισμό, πού σκέπασε μέ τό γόνιμο ἴσκιο τοῦ τῆ γῆ ὁλόκληρη, καί πού δέν ἔπαυσε νά «μορφοποιῇ καί νά ἡνιοχῇ μέχρι σήμερα τὸν στοχασμό τοῦ κόσμου», τὴν Ἑλλάδα, τό λύκνο αὐτό τῆς ἐλευθερίας καί τοῦ πολιτισμοῦ, πού στάθηκε γιὰ αἰῶνες τό μυστικό κέντρο τῶν προσανατολισμῶν καί τῶν πόθων τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν ὁποῖον, ἀλλοίμονο, δέν μπόρεσε νά περιπτυχθεῖ ἐλεύθερο στίς μητρικές της ἀγκάλες, δέν θά μπορούσα νά ἐγκαταλείψω τό βῆμα αὐτό χωρὶς ἀναφορά στή μαρτυρικὴ ἰδιαίτερή μου πατρίδα, τὴν ποτισμένη ἀπὸ ὀδύνη καί κλέος Κύπρο· τό ρόδο αὐτό τῶν ἀνέμων πού μαστίζεται καταιγιστικά ἀπὸ παντοίους ἀνέμους, τὴ στενάζουσα καί ὁλοφυρόμενη νῆσο τοῦ Ἀποστόλου Βαρ-

νάβα, τή νῆσο τῶν Ἀχαιῶν, τή νῆσο τοῦ σπαραγμοῦ καί τοῦ λυγμοῦ, πού ἐπάνω της καμαρώνεται ὁ ἴδιος ἄβρος καί βαθυγάλανος ἑλληνικός οὐρανός καί στίς ἀκτές της βοστριχίζεται ἀφροστεφάνωτο τό κύμα τοῦ Αἰγαίου καί πού σήμερα δυστυχῶς στενάζει καί ὀλοφύρεται ὑπό τυραννία δεινή. Καί τοῦτο γιατί τό ξίφος τοῦ Ἀττίλα ἐξακολουθεῖ νά εἶναι μπηγμένο στήν καρδιά της. Καί μένει ἐκεῖ. Καί ἡ καρδιά αἱμάσσει. Καί ἡ ψυχή πονάει.

Δέχομαι τήν ὑψηλή αὐτή ἀκαδημαϊκή διάκριση καί δέν ξεχνῶ τήν ὁδύνη τῆς Κύπρου, τήν ὁδύνη της γιά τοὺς βεβηλωμένους ναοὺς της, γιά τὰ συλημένα καί ἐρειπωμένα μοναστήρια της, γιά τίς ποδοπατημένες εἰκόνες της, γιά τοὺς καταθραυσμένους σταυροὺς της, γιά τὰ σπασμένα ἀγάλματά της, γιά τίς κουρσεμένες πόλεις καί τὰ χωριά της, τήν Κερύνεια, τήν Ἀμμόχωστο, τή Μόρφου, τήν Καρπασία, γιά τὰ στρατεύματα κατοχῆς καί τοὺς μεταφερόμενους ἔποικους, γιά τίς λεηλασίες καί καταστροφές καί τή βίαιη παραμόρφωση τοῦ δημογραφικοῦ, ἱστορικοῦ καί πολιτιστικοῦ προσώπου της, γιά ὅλα αὐτά πού παραμένουν ἀκόμη οἱ χαίνουσες πληγές στό ἀκρωτηριασμένο σῶμά της καί στή θλιμμένη καρδιά τοῦ λαοῦ της. Γιά ὅλα αὐτά πού θά διακηρύσσουν στοὺς αἰῶνες τό μυσαρὸ ἀμοραλισμὸ τῶν κατακτητῶν καί τή μικροψυχία καί ἀβελτηρία, τή ψυχικὴ νέφωση καί πνευματικὴ τύφλωση τῶν ἰσχυρῶν τοῦ κόσμου τούτου, τῶν «κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου».

Βαρὺ τό νέφος πού γιά τριάντα τέσσερα χρόνια τώρα σκεπάζει τό γλυκὺ οὐρανὸ τῆς Κύπρου. Εἶναι τό νέφος τῆς δοκιμασίας τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποῖου σκληρὴ συνεχίζεται τῶν ἐθνικῶν παθῶν ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα. Εἶναι τό νέφος τῆς ἀγωνίας γιά τό συνεχιζόμενο δράμα τῶν δοκιμασιῶν καί τῶν θλίψεων, πού τραυματίζουν βαθύτατα τίς φυλλορροοῦσες ἐλπίδες.

Ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός, ὅμως, δέν ἀποδυσπετεῖ καί δέν ἀποκάμνει. Μάχεται καί θά μάχεται μέχρι πού, κατὰ τόν ποιητή, νά «ἀνασηκώση τήν πλάτη ὁ Πενταδάκτυλος» καί νά ἀποσείσει τόν Τοῦρκο εἰσβολέα. Μέχρι πού νά αἰθριάσουν καί νά μειδιάσουν καί πάλιν οἱ οὐρανοί τῆς μαρτυρικῆς Καρπασίας, τῆς ἀδούλωτης Κερύνειας, τῆς υπερήφανης Μόρφου καί τῆς εὐκλεοῦς Ἀμμοχώστου.

Μέχρι πού ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός νά βγεῖ ἀπό τή σκιά τοῦ θανάτου στό ὑπερήφανο φῶς τῆς ἐλευθερίας. Μέχρι πού νά τερματισθεῖ τό μαρτύριο τοῦ διχασμοῦ τῆς πατρίδας του. Μέχρι πού νά ἐξευρεθεῖ μία δίκαιη, λειτουργική, βιώσιμη καί δημοκρατική λύση, ἑναρμονισμένη μέ τό εὐρωπαϊκό κεκτημένο καί τό διεθνές δίκαιο, καί σύμφωνη μέ τίς ἀρχές τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἑνωμένων Ἐθνῶν καί τά ψηφίσματα τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Μπορεῖ ὁ Τοῦρκος εἰσβολέας νά ἐγκληματεῖ κάτω ἀπό τή φρενίτιδα τοῦ ἐθνοκεντρισμοῦ του. Μπορεῖ γιά λίγο νά παγώνουν οἱ ἐλπίδες μας γιά δικαιοσύνη. Ὅμως ἡ δικαιοσύνη δέν μπορεῖ νά παραμείνει μέ χειροπέδες ἐσαεῖ κλεισμένη στά μπουντρούμια. Ἡ δικαιοσύνη δέν πεθαίνει καί δέν χάνεται, γιατί εἶναι καρπός τοῦ Πνεύματος καί δῶρο τοῦ Θεοῦ. Ἡ δικαιοσύνη οὐδέποτε καθηλώνεται μόνιμα πάνω στό σταυρό, κι ἂν ποτέ ὑποστεῖ μαρτυρικό θάνατο ἀνίσταται ἐκ τοῦ τάφου τριήμερη.

Ἡ Κύπρος προώριστα νά ζήσει καί θά ζήσει, γιατί οἱ ρίζες της εἶναι πολύ βαθιές. Εἶναι ρίζες τρισχιλιοτοῦς ἱστορίας.